

Управление образования администрации Дзун-Хемчикского кожууна Республики Тыва
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Чыраа-Бажынская средняя общеобразовательная школа

РАССМОТРЕНО

МО учителей
/Дарбий Ш.А./
Протокол № 1
от «25» 08 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора УВР
/Ооржак Ч.В./
от «25» 08 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по литературному чтению на родном (тувинском) языке

(наименование учебного предмета, курса, дисциплины)

4 (четвертый) «б»

(класс)

Составлено на основе программы общеобразовательных учреждений:

Н.Ч. Дамба З.О. Ооржак Л.С. Кара-оол. Литературлуг номчулга, 4 класс - Просвещение, 2014
(автор учебника, издательство, год издания)

Количество часов в неделю: 1 ч

Количество часов в год: 34 ч

Составила: учитель начальных классов, Дарбий Шораана Адар-ооловна, первая категория

2023-2024
(учебный год)

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

«Литературлуг номчулга» — эге школа өөреникчилерин уран чүүлдүн бир хевири тыва чечен чогаалдың үлегерлери-биле таныштырып өөредирэтем.

Эге класстарга литературлуг номчулга эртемниң утказы болгаш тургузуу өөреникчилерниң назы-харының аайы-биле онзагай чүүлдери база класстан классче төрөөн дылының чаа сөстери-биле байып калбарган сөс курлавыры-биле тодараттынар.

Бо үеде уругларның сагыш-сеткил хайныышкыннары база миннишкиннери, хууда амыдыралчы дуржулгазы база харылзажырының арга-мергежилдери (өске кижиниң чугаазын дыңнап база билип өөренир, чугааның байдалынга дүүштүр чугаа этикедин сагып, айтырыгларга харыылаар) хевирлеттинер болгаш чугааның ажил-чорудулгазының шупту хевирлери сайзыраар.

Баштайгы үе-чаада уругларның номчулгага сонuurгалын оттуруп, номчуттунар чаңчылдарын хевирлээри чугула. Ооң ужун номчулгага сундулуг уругну белеткээриниң элээн каш аргалары бар:

- тыва чечен чогаалдың сөзүглелдерин номчуур чаңчылдарын хевирлээр болгаш сайзырадыр;
- тыва чечен чогаалдың утказын шиңгээдип алыры-биле практиктиг билиин сайзырадыр;
- чечен чогаалдың эң бөдүүн билиглери-биле уругларны чепсеглээр;
- чечен чогаалдың сөзүглелиниң дузазы-биле долгандыр турар хүрээлел, мөзү-шынар база эстетиктиг үнелелдер дугайында билиин хевирлээр.

«Литературлуг номчулга» кичээлдериниң, өске эртемгерге бодаарга, бир онзагай чүүлү — кичээл санында чогаалдың жанр болгаш темазындан хамаарылга чок өөреникчилерниң дыл-домаанче база ниити кижизидилгезинче кичээнгеи угландыраары: сөзүглел бүрүзүн уругнуң сөс курлавырын, аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырындан аңгыда, мөзү-бүдүш талазы-биле шынарларын хевирлээр сорулгалыг ажыглаар.

Ук эртемни өөредип тура, өске эртемнер болгаш культуралар аразында харылзааларны тургузар, ынчангаш тыва улустуң аас чогаалы база чечен чогаалының үлегерлерин «Литературлуг номчулга» деп эртеминге өөредип тура, орус база өске чоннарның аас чогаалы база чечен чогаалы, хүрээлел, уран чурулга, хөгжүм уран чүүлү база күш-ажыл кичээлдери-биле холбаары көрдүнүп турар.

Эге школага «Литературлуг номчулга» деп эртемни өөредириниң **кол сорулгазы** — төрөөн дылынга медреселдиг, шын база аянныг номчуп билир кылдыр чаңчыктырарда, тыва дылында бижиттинген өөредилге, эртем-популярлаг база чечен чогаал сөзүглелдериниң утказын шиңгээдип, угаап бодаар чаңчылдарын оттуруп сайзыратпышаан, бот номчулга дуржулгазынга даянып, номчукчу бүрүн эргезин хевирлээри.

Ук сорулганы боттандыраары-биле дараазында **айтырыгларны** шиитпирлээр:

- – төрөөн дылынга чугаа ажил-чорудулгазының бүгү хевирлерин (дыңнаары, номчууру, чугаалаары, бижиири) сайзыратпышаан, өске кижилер-биле харылзаа тудуп билир кылдыр чаңчыктырып өөредир;
- тыва чечен сөстү эстетиктиг шиңгээдип алырынга белеткеп, төрөөн дылынга номчуур сонuurгалын оттуруп сайзырадыр;
- тыва чечен чогаалдың сөзүглелдери-биле ажилдап билир кылдыр чепсеглээр сорулгалыг эге практиктиг билиглерни бээр;
- чаңгыс ол-ла темага бижиттинген тыва болгаш өске чоннарның чогаалдарын деннеп, дөмей болгаш ылгалдыг чүүлдери тодарадып билир кылдыр чаңчыктырып өөредир;
- уругларның номчаан чогаалдарында даянып, оларның мөзү- бүдүжүн хевирлеп тура, *эки – багай, буйанныг – бакдеп* чүүлдер дугайында билиглерин угаадып сайзырадыр, төрөөн чону база өске аймак кижилер чурттап турар чурту дээш чоргааралын оттуруп,

тыва болгаш Россияның чоннарының культура база чечен чогаалын хүндүлөп билир кылдыр кижизитпишаан, өөреникчинин мөзү-эстетиктиг дуржулгазын байыдар.

«ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА»

ДЕП ӨӨРЕДИЛГЕ КУРУЗУНУҢ НИИТИ ХАРАКТЕРИСТИКАЗЫ

Тыва Республиканың ниити өөредилге организацияларында «Литературлуг номчулга» деп эртемни 2 дугаар класстан улуг эвес хемчээлдиг болгаш дыл-домаа-биле нарын эвес кижизидикчи ужур-уткалыг база янзы-бүрү жанрларга хамааржыр чечен чогаал сөзүглелдерин төрөөн дылынга номчуптар болгаш бижиптер эге чаңчылдары сайзырап келгенде өөредип турар.

Ийи дугаар класска ук эртемни орус дылда «Литературлуг номчулга»-биле чергелештир өөредип турар болганда, темазы чоок тыва база орус чечен чогаал сөзүглелдеринин дөмей, чамдык таварылгада национал онзагай чүүлдерин деңнеп тодарадыр онаалгаларже өөреникчилернин кичээнгейин угландырган.

«Литературлуг номчулга» эртеми тыва дыл эртеми-биле тудуш. Ынчангаш тыва дыл база литературлуг номчулга программаларында «Чугаа ажил-чорудулгазының хевирлери» деп кезээ ниити, чүге дизе ук ажилдарны кайы-даа эртемнин кичээлдеринге боттандырып турар.

Өөреникчилер угаап шиңгээдир база чогаадыкчы ажилдарны күүседире-биле өөредилге номнары, эртем-популярлыг база чечен чогаал сөзүглелдери-биле ажилдап турда, чугаа ажил-чорудулгазының кол хевирлери боттаныр. Эге класс өөреникчилеринин алган билиглери болгаш мергежилдери оларның бот чогаадыкчы ажил-чорудулгазынга илерээр: аянынг номчулга, рольдар аайы-биле номчулга, көргүзүглөр, сөс-биле чурулга, бодунуң номчаан чечен чогаалының сөзүглелдерин эдерти чугаалаары азы бижимел ажылы, янзы-бүрү темаларга бодунуң аас-биле азы бижимел ажилдары дээш оон-даа өске.

«Номчукчу ажил-чорудулганың хевирлери» деп кезекте шүлүк база калбак чогаал сөзүглелдеринин аянынг номчулгазынче онзагай кичээнгейни салган. Ук чүүл чечен чогаалды кол школага чедишкинниг шиңгээдип алырынга дузалаар. «Литературлуг номчулга» деп эртемни өөрениген үезинде өөреникчилер номчаан чүүлүнүң утказын билип, номчулганың чогумчалыг аргаларын база хевирлерин (шилилгелиг, таныштырылга, өөредиглиг) шиңгээдип алыр болгаш оларны тодаргай чугаа сорулгаларына дүүштүр ажыглаар.

Литературлуг номчулга кичээлдеринге сөзүглел-биле ажилдап турда, сөзүглел дугайында билии (тоожушкун, чурумал, угаап бодаашкын) бедир, сөзүглелдин утказын ады-биле дүүштүрүп өөренир, сөзүглелди кезектерге чарып, оларны адааш, планын тургузуп өөренир; чечен чогаалдың, өөредилге номунуң база эртем-шинчилел сөзүглелдерин деңнеп өөренир.

Өөреникчилер «Литературлуг номчулга» деп эртемге чечен чогаалдың сөзүглелин номчуп база сайгарып тургаш, чечен чогаалдың билиглери-биле таныжар, ынчангаш уран-чечен аргалар болгаш оларның-биле холбашкан ажилдарже улуг кичээнгейни салган.

Литературлуг номчулга кичээлдеринге өөреникчилернин дараазында мергежилдерин хевирлээрин сүмелеп турар: башкының сүмелээн даңзызындан номну шилиир, номнуң допчун, аннотациязын, авторун, номнуң чурукчунуң тывар, чурукту номнуң тодаргай эпизоду-биле дүүштүрер, ол ышкаш янзы-бүрү дузалал материалдарын ажыглаар.

«Литературлуг номчулга» деп эртемни өөредип тура, сагыш-сеткилдин база мөзү-шынарның үнелелдери-биле холбашкан айтырыгларны көдүрер: чуртталганың үнелели, патриотчу чорук база хамааты хүлээлге, өг-бүлениң үнелелдери, бойдуска, ажил-ишке база чогаадылгага хамаарылга, чечен чогаал база уран чүүл дээш оон-даа өске.

Бо эртем өөреникчилернин этниктиг база бүгү россияжи бот-медерелин, хамааты чаңгыс эп-сеткилин, культура база тускай сөөк улуска хамаарылгазын хевирлээринге дузалаар.

«ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА» ДЕП ЭРТЕМНИҢ ӨӨРЕДИЛГЕ ПЛАНЫНДА ТУРУЖУ

«Литературлуг номчулга» деп өөредилге эртем базистиг өөредилге планының албан кезээнче кирип турар болгаш 2-ден 3-кү класстарга өөредири-биле класстар аайы-биле неделяда 2 шакты берип турар, 4-ку класска неделяда чангыс шакты берип турар ниитизи-биле – 170 шак, а бир өөредилге чылында – 34 шак.

ӨӨРЕДИЛГЕ ЭРТЕМИН ШИҢГЭЭДИП АЛЫРЫНЫҢ БОТ-ТУСКАЙЛАҢ, ЭРТЕМНЕРНИ ЧЕРГЕЛЕШТИРЕР БАЗА ЭРТЕМГЕ ТҮҢНЕЛДЕРИ

«Литературлуг номчулга» деп эртемни шингээдип алырының түннелдерин ук курстун тургузуу болгаш уjur-утказынга дүүштүр тургускан болгаш башкыга ажилчын программаны тургузарынга удуртулга болур.

«Литературлуг номчулга» деп эртемни өөренип алганының **бот-тускайлаң түннелдери:**

– Россия база Тываның маадырлыг эрткен үези-биле таныжып тура база бодунуң чонунуң маадырлыг чоруктары база чедиинкинери дээш сеткил-сагыш хайныышкынның киржилгези база чоргааралы таварыштыр хамааты дөмейлешкээниң үндезинин билир болуру;

– бодунуң Ада-чуртунуң дугайында, чогаалчылар база шүлүкчүлөр дугайында база оларның маадырлар база төрөөн чуртунуң тураскаалдыг черлериниң дугайында чогаалдарын чугаалаар;

– бодунуң чонунуң ёзу-чаңчылдарының уjur-утказын билир, оларны билир болгаш камгалаар;

– тыва литератураның уjur-утказын, ооң кижиниң сагыш-сеткили база мөзү-бүдүжүнүң сайзыралынга уjur-дузазын билир;

– Тываның маадырлыг эрткен үези, ооң маадырлары база оларның Россияның төөгүзүнге киирген үлүүнүң дугайында бодунуң төлевилелдерин тургузар; төлевилелдерниң материалдарын чыып, оларны системажыдып, фото-, видео- база аудиоматериалдар дузазы-биле медээлерни шын тургузар;

– номчулга конференцияларынга, диспуттарга, мөөрейлерге, олимпиадаларга, концерттерге, аас-биле сеткүүлдерге киржир;

– чурттун база республиканың тураскаалдыг хүннеринге ном делгелгелерин кылыр; материалдарны чыып, оларны хана солунга ажыглаар кылдыр системажыдар.

Өөредилгениң бүгү талалыг кылдыныгларын хевирлээни «Литературлуг номчулга» деп эртемни өөренип алганының **эртемнерни чергелештирериниң түннелдери** болур.

Өөредилгениң углап башкарар бүгү талалыг кылдыныглары:

– өөредилге-биле холбашкан айтырыгны боду тып тодарадыр, ооң түннелин билир болгаш ону чедип алырының аргаларын шилип тывар;

– медреселдиг номчулганың аргаларын ажыглап билир, номчулганың янзы-бүрү хевирлерин ажыглаар;

– болуушкуннунуң чуруун база чогаалдың маадырының ажил херектерин тургузуп тургаш, сөзүглелдин утказын шингээдип алып билиин сайзырадыр;

– кичээл үезинде ажылдап тургаш, алган билиин боду тайылбырлаар база ону өске хевирге эде кылыр (таблица, схема, төлевилел дээш оон-даа өске).

Өөредилгениң угаап шингедириниң бүгү талалыг кылдыныглары:

– башкының азы өөредилге номунуң айтырыгларынга даянып, чечен чогаал сөзүглелин сайгарар, чогаалдың кол бодалын тодарадыр, ону эжи-биле азы бөлүккө сайгарып чугаалажыр;

– чечен чогаалдың сөзүглелинден херек медээни тывар, алган медээин чурук, таблица дузазы-биле демдеглээр;

–чечен чогаал сөзүглелинден уран-чечен аргаларның чижектерин (деңнелге, эпитет, диригжидилге) тывар, оларның бодунуң чогаадыкчы ажылынга ажыглаар;

– янзы-бүрү жанрның чечен чогаалдарын боду сайгарар, маадырның бодун алдынарының барымдааларын база ооң кылган херектериниң ужурун тодарадыр; оларны мөзү-шынар нормалары-биле дүүштүрер; шак-ла ындыг байдалда бодун канчаар алдынарының медреселдиг шилилгезин кылыр;

– хуулгаазын тоол биле чечен чугааны деңнээр, оларның дөмей болгаш ылгалдыг чүүлдерин тывар;

– янзы-бүрү жанрның чогаалдарының кол идеязын тодарадыр; уран-чечен аргаларның чижектерин тыпкаш, оларның маадырга характеристика берип турда, уjur-утказын тодарадыр;

– үлегер домак база чечен сөстүн дузазы-биле кайы-бир адырның темазын, кичээлдин темазын азы ном делгелгезиниң адын адаар;

– ийи аңгы чечен чогаалдың маадырларының кылган херектериниң чылдагаан барымдаазын деңнээр; барымдаазын хамаарыштыр оларның бодун ап чоруурунун онзагай чүүлдерин тодарадыр;

– 10 – 12 домак дузазы-биле жанрын барымдаалап, бодунуң чогаалын чогаадып тургузар;

– улуг эвес хемчээлдин чечен чугаа, шүлүк чогаадып тургаш, аянынг номчулга үезинде, үзүндүнү ойнап көргүзүрде база төлевилел онаалгаларын күүседип тургаш, бодунуң чогаадыкчы салым-чаяанын көргүзүр.

Харылзажылга чорударының бүгү талалыг кылдыныглары:

– диалогка (полилогка) киржир, номчаан чогаалынга хамаарыштыр бодунуң көрүжүн 9 – 10 домак дузазы-биле илередир, номчаан чогаалының чижээнге азы амыдыралчы дуржулгазынга даянып, бодунуң туружун бадыткап, бодалын чугаалаар, айтырыгларны салыр;

- чугаалажып турар кижизинге салдар чедирип база бүзүредире-биле бөдүүн аргаларны ажыглаар;

– бодунуң аас база бижимел чугаазынга, угаап бодаашкыннарынга тыпкан сөзүглел материалдарын ажыглаар;

– айтырыгларга база номчаан чогаалынга хамаарыштыр чидиг айтырыгларга бижимел-биле харыылаар;

– салган сорулгаларынга дүүштүр бадыткал барымдаалар база цитаталар тывары-биле чечен чогаалды катап номчуур;

– медээ тывары-биле бүгү бижимел барымдааларны тывар, олардан херек материалдарны шилип тыпкаш, эде кылыр, системажыдар, салган сорулгазынга дүүштүр шын тургузар;

– медээ тыварянзы-бүгү бижимел барымдааларны ажыглап, 9 – 10 слайдылыг презентация белеткеп кылыр.

Дараазында билиглерниң хевирлеттингени «Литературлуг номчулга» деп эртемни өөренигиниң эртем түңнелдери болур:

Чугаа болгаш номчулга ажыл-чорудулгазының хевирлери:

– чечен чогаалды чонунуң культуразының үнелиг чүүлү деп хүлээп алыр; өске эртемнерни чедишкынниг шингээдип алырынга номчулганың уjur-утказын медресеп билер;

- кижиниң база ниитилелдин сагыш-сеткил-биле холбашкан амыдыралынга тыва литератураның уjur-дузазын билип турар;

– өөредилге база чечен чогаал номнарын, эртемниң база шингээдип алырының номнарын, дузалал номнарын кезээде көрүп, номчуп база шинчилеп ажыглаарын чедип алыр;

– сөзүглелде домактарны интонация аайы-биле шын белеткеп, дүрген, медреселдиг, хажыдышкын чокка ыткыр номчуур; чечен чогаалдың жанр аайы-биле онзагай

чүүлдерин барымдаалап, аянынг номчулга үезинде интонацияны, темпизин, логикиг ударение база үн доктаашкыннарын шын шилиир;

– сөзүглелдин ужур-утказын билип алыры-биле сайгарылганың бөдүүн аргаларын ажыглаар; сөзүглелде көрдүнгөн мөзү-шынарлык база эстетиктиг үнелиг чүүлдерни (ачы-буян, тайбың, шыдамык болуру, чөптүг чорук, ажылгыр болуру) медереп билир;

– сөзүглелди кезектерге чарар, оларга ат бээр, эдерти чугаалаарының планын боду тургузар;

– өөренип турар сөзүглелинге 1 –2 чидиг айтырыгны тургузар; чидиг айтырыгга хамаарыштыр бодунуң көрүжүн бадыткап турар кезектерниң чижектерин номчаан чогаалындан тывар;

– чечен чогаалдан уран-чечен аргаларның чижектерин тывар;

– бижимел чугааның чамдык хевирлерин (тоожуушкун – үлегерге даянып, тургузар, чурумал – маадырның характеристиказы, угаап бодаашкын – салган айтырыгга бижимел харыы) херек кырында ажыглап билир кылдыр өөренип алыр;

– мөзү-шынар темаларынга дискуссияларга киржир: номчаан чогаалдарындан чижектер шилип алыр;

– литературлуг темаларга төлевилелдер белеткээр; ном конференцияларынга база делгелгелерге киржир; библиотекага алфавиттиг база темалыг каталогтарны ажыглаар; бичии уругларга сеткүүлдер база солуннар-биле ажылдап билир.

Чогаадыкчы ажыл-чорудулга:

– бодунуң тургускан планынга даянып, чогаалдың утказын долузу-биле, шилилгелиг база кысказы-биле эдерти чугаалаар; эдерти чугаалап тургаш, болуушкуннарның дес-дараалашкаан база ылаптыг чугаалаарын сагыыр;

– планны тургускаш, сөзүглелге ат бээр; чурумал (бойдус чурумалы, маадырның даштыкы хевири, бажынның дериг-херексели) азы угаап бодаашкын элементилери кирип турар сөзүглелди эдерти чугаалаар;

– үшкү арындан сөзүглелди эдерти чугаалаар;

– тыва азы орус дылга номчаан чогаалынга даянып, бодунуң база Россияның чоннарының байырлалдары база ёзу-чаңчылдарының дугайында чугаа тургузар;

– бодунуң улуг эвес хемчээлдиг чогаалын чогаадып бижиир (тоол, чечен чугаа, тоолчургу чугаа, шүлүк);

– литературлуг темага төлевилел материалын чыггаш системажыдар;

– номчаан чогаалынга үнелел бижиир.

Чечен чогаалдың билиглери:

– литературлуг билиглери (аас чогаалы база авторлуг чогаал, сөзүглелдин тургузуу, маадыр, автор) база уран-чечен аргаларны (диригжидилге, метафора, деңнелге, эпитет) ажыглап, янзы-бүрү сөзүглелдерниң бөдүүн сайгарылгазын кылыр, деңнеп көөр;

- чечен чогаалдың сөзүглелиниң маадырының база авторунуң туружун тодарадыр;

– уран-чечен аргаларны ажыглап, авторнуң сөзүглелин үлегерге ап, бодунуң сөзүглелин (чечен чугаа азы шүлүк) чогаадып тургузар.

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫҢ ТҮҢНЕЛИНДЕ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ БҮГҮ ТАЛАЛЫГ КЫЛДЫНЫГЛАРЫНЫҢ ХЕВИРЛЕТТИНЕРИНГЕ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Угаап шиңгээдириниң ниити өөредилгениң кылдыныларынга хамарыштыр эге школаның доозукчузунуң шиңгээдиң алган турар чүүлдери:

• сөзүглел-биле хостуг ажылдаар: сайгарып турар айтырыының кол медээзин аңгылаар, сайгарып турар айтырыын өскерттир;

• өөредилге ному база комплектиниң өске номнары-биле хостуг ажылдаар: өөредилге словарлары, солун-сеткүүл, школа библиотеказының кулавырында номнар; херек медээни тыпкаш, оларны өөредилгениң янзы-бүрү сорулгаларынга дүүштүр ажыглап билир;

• янзы-бүрү медээниң бижимел барымдаалары-биле хостуг ажылдаар (сөзүглел хевирлиг, уран чурулга база хөгжүм уран чүүлү хевирлиг).

Харылзажылга чорударының кылдыныгларынга хамаарыштыр эге школаның доозукчузунуң шингээдиң алган турар чүүлдери:

а) харылзажылга – кады ажылдажылга деп кызыгаарның иштинге:

- янзы-бүрү өөредилге кооперациязынга (эжи-биле, бичии азы улуг бөлүккө) ажылдап өөренир база янзы-бүрү социал рольдар (башкарыкчы, күүседикчи) күүседип өөренир;

б) харылзажылга – удур-дедир ажылдажылга деп кызыгаарның иштинге:

- ийи аңгы көрүш биле бодалдарның ылгалын билир болгаш оларның кайы-бирээзинге чылдагаан барымдаазын айтып тургаш, катчыр азы бодунуң көрүжүн чугаалаар.

Өөредилгени углап башкаар кылдыныгларынга хамаарыштыр эге школаның доозукчuzu дараазында чүүлдерге өөренип алыр:

- ажылды күүседип турда база алган түннелдеринге хыналда болгаш бот-хыналданы чорудудар.

Өөредилгениң бот-тускайлаң кылдыныларынга хамарыштыр эге школаның доозукчuzu дараазында чүүлдерге өөренип алыр аргалыг:

- бодунуң культуразы база делегей хүлээп алышкынын хевирлээринге литературлуг номчулганың уjur-дузазын медеpеп билир;

- бодунуң мөзү-бүдүш база эстетиктиг уг-шиин углаар (чечен чогаалды сайгарып тургаш азы ооң дугайында чугаалажып тургаш; сагыш-сеткилдиң үнелелин база мөзү-бүдүштүг шилилге кылып тургаш, дуржулгалыг апаар).

«ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА» ДЕП ЭРТЕМНИҢ МАТЕРИАЛ-ТЕХНИКТИГ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

Эге ниити өөредилгениң Федералдыг күрүне стандартының негелделеринге дүүштүр ук эртемни өөредип турда ажыглаар кабинет бүгү талалыг хандыттыңан турар уjurлуг.

Өөредилгениң ажыл-чорудулгазының материал-техниктиг хандырылгасы өөредилгениң шынары-биле дорт харылзаалыг болгаш дараазында чүүлдерни барымдаалап көргөн турары албан:

- тыва дыл болгаш литературлуг номчулга кабинетин өөреникчилерниң национал бот-медерели база этнокультурлуг билиглерин сайзырадырынга дузалаар амгы үениң негелделеринге дүүштүр ажыглаар өөредилгеге материалдары-биле хандыттыңан турар: чурукчуларның чураан чуруктары, хөгжүм уран чүүлүнүң чогаалдары, янзы-бүрү үлээр база көргүзүг материалдары, башкылаашкынга ажыглаар методиктиг материалдар, удуртулгалар болгаш сүмелер;

- школаның библиотеказының фондузунга Россия Федерациязының өөредилге болгаш эртем ямызының сүмелээн өөредилге номнары, дузалал номнар, улустуң аас чогаалының чыындылары, словарьлар, энциклопедиялар, ол ышкаш уруглар сеткүүлдери болгаш солуннары база чаа уруглар чогаалдарының номнары турар уjurлуг;

- кабинет телевидение база Интернетти ажыглаары-биле херек өөредилге-техниктиг херекселдер-биле хандырттыңан турар: аудио- база видеоматериалдар, мультимедиялыг өөредилге программалары, электроннуг номнар болгаш дузалал номнар, электроннуг библиотека, интерактивтиг самбыра, үн-экранныг немелде дузалал өөредилге материалдары, өөреникчилерниң билиин хынаары-биле ажыглаар компьютерлиг программалар.

Үстүнде көргөн негелделерни тус өөредилге чериниң онзагай чүүлдерин, материал-техниктиг байдалын болгаш акшаландырышкынын барымдаалап, тодарадып, немеп база өскертип болур.

Календарь-тематиктиг планнаашкын

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Эрттирер хүнү	
			План	Фактический
1	Камнаалынар. Ч.Кара-Куске. Торээн Тывам кижилери. В. Саарымбуу.	1	04.09	
2	Эртинелиг бурун Тывам. Ч.Куулар. Чанган куштар. С. Сурун-оол.	1	11.09	
3	Баштайгы сегиржип алыышкын. Х. Ойдан-оол. «Кус». А. Пушкин.	1	18.09	
4	Тывызыктар. Улегер домактар.	1	25.09	
5	Оюн удээн чугаалаар. Шимченгир оюннар удээн чугаалаар. «Аскак-кадай», «Согур аза»	1	02.10	
6	Дурген чугаа. Чоннун ырлары. «Кадарчы», «Алды баштыг Кара-Дагны»	1	09.10	
7	Камналга. О. Сувакпит «Ундур имнедипкен» Э. Кечил-оол.	1	16.10	
8	Эки кылган ажыл-элеп читпес алдар. «Дуза када бергеним» С.Сарыг-оол. «Маргылдаа» К-Э. Кудажы.	1	23.10	
9	Эргек биле эзирик. Х. Ойдан-оол. Бистин анчывыс. С. Тока.	1	06.11	
10	«Кушкаштар» Л.Чадамба.	1	13.11	
11	Бойдустун чажыттары. Саржаг дажыглаан. С.Сарыг-оол.	1	20.11	
12	Хортукке турлагжыыр. М.Эргеп.	1	27.11	
13	Анай. М.Эргеп.	1	04.12	
14	«Кыжын» Л. Чадамба. Баштайгы хар. Х. Ойдан-оол.	1	11.12	
15	Олегтин оннуктери. Х. Ойдан-оол.	1	18.12	
16	Корунчук болгаш Сарбашкын И.Крылов. Орге биле Куске. С.Сурун-оол.	1	25.12	
17	Кеземче. Э. Кечил-оол.. Соокчугеш. Л. Толстой.	1	15.01	
18	Чурек иштинде ок. К-Э. Кудажы. Эжеш куштар хоюспанар. С. Комбу.	1	22.01	
19	Кижини бойдустун толун. С. Сарыг-оол. «Хун» Ч.Ондар.	1	29.01	
20	Эштигде хоглуг, эптигде куштуг. Оннуктер. Е. Танова.	1	05.02	

21	Черликпен. С. Тока.	1	12.02	
22	Авторлуг тоолар. Алдын-Кушкаш. Ш. Суван. «Шиижекчишег». С. Сарыг-оол.	1	19.02	
23	Улуургак, билииргек Дагаажык. К. Тюлюш.	1	26.02	
24	Эрнин эрези.«Кызыгааржыга». С.Сурун-оол.	1	04.03	
25	«Эр кижинин чангыс состуу». А. Арапчор. «Стёпа акый биле Егор» С. Михалков.	1	11.03	
26	Изиг тулук уе. М. Пришвин. «Ыглапкан хар» К. Ондар.	1	18.03	
27	Ава дугайында сос. Е. Танова. Кырган-авам келди-ле! Е. Танова.	1	01.04	
28	Улустун аас чогаалы. Тоолдар. Уш чуул эртемниг оол.	1	08.04	
29	«Боралдай ашак», «Сыынак», «Тоолду чуге чажырбазыл?»	1	15.04	
30	Алдан ала чылгылыг Алаадай- Мерген.	1	22.04	
31	Шортан мунган эзир. С. Пюрбю. Бортуг дилги. С. Пюрбю.	1	29.04	
32	Тергелиг аът. М. Олчей-оол. «Хаважыгаш» О. Сувакпит.	1	06.05	
33	Мого союзпан. Ийи кыс. Часкы.	1	13.05	
34	Оюннар. Хуулгаазын кажыктарым.	1	20.05	